

ІНСТРУМЕНТАРІЙ АКТИВІЗАЦІЇ РЕСУРСНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Визначено головні цілі сучасної інноваційної політики країни та її регіонів. Сформовано модель інноваційного розвитку, яка включає важелі та механізми прискорення науково-технічного прогресу. Визначено пріоритетні напрями інноваційного розвитку.

Ключові слова: глобалізація, інноваційна політика, інструмент активізації, механізм, пріоритетні напрями.

Определены цели современной инновационной политики страны и ее регионов. Сформирована модель инновационного развития, которая включает рычаги и механизмы ускорения научно-технического прогресса. Определены приоритетные направления инновационного развития.

Ключевые слова: глобализация, инновационная политика, инструмент активизации, механизм, приоритетные направления.

The main goals of the modern innovation policy of the country and its regions are considered. The model of innovation development, which includes levers and mechanisms for accelerating scientific and technological progress is formed. The priorities directions of the innovation development is distinguished.

Key words: globalization, innovation policy, tool of the activation, mechanism, priority areas.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Економічна доцільність інноваційної моделі економічного розвитку базується на сукупності прогресивних, якісно нових змін, котрі в умовах обмеженості ресурсів та високої витратності виробництва позитивно позначаються на розвитку економіки з урахуванням глобальних змін на міжнародному ринку. Реалізація стратегії регіонального розвитку на основі інноваційної діяльності складає невід'ємну частину цілісної соціально-економічної системи ринкової економіки і розглядається в контексті її загального реформування в напрямі формування інвестиційно-інноваційної моделі господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Як економічну категорію інновації систематизовано і представлено: як процес (Б. Твіст, Т. Братан, В. Раппопорт, Б. Санто, С. В. Валдайцев та ін.); як систему (М. І. Лапін, Й. Шумпетер); як зміну (Ф. Валента, Ю. В. Яковець та ін.); як результат (А. Левінсон, С. Д. Бешелев, Ф. Г. Гуревич, Р. А. Фатхутдінов, Е. О. Уткін та ін.)

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження інноваційної проблематики знайшло своє відображення в багатьох науках. Так, лінгвісти вбачають у понятті «інновація»

зміну, оновлення, новизну, нововведення; філософи акцентують увагу на отриманні нових знань і вирішенні протиріч; психологічне тлумачення зосереджується на конфліктах, способах їх вирішення, синергетичних ефектах, яких досягають інноватори; разом із тим технічне розуміння представлено технологічною проблемою змін принципово нових технологій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Постановка завдання:

- визначити головні цілі сучасної інноваційної політики країни та її регіонів;
- сформувати модель інноваційного розвитку, яка включає важелі та механізми прискорення науково-технічного прогресу;
- визначити пріоритетні напрями інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Головною перевагою інноваційної діяльності є орієнтація на творчі здібності людей, їхній інтелект, на вкладання капіталу в підвищення творчого потенціалу людської особистості.

У числі вчених, які збагачували теорію інновацій, по праву стоїть ім'я видатного українського вченого М. І. Туган-Барановського, який пов'язав фази циклів саме з потребою в оновленні засобів виробництва. Зокрема, йому належить твердження, що висхідна фаза капіталістичного циклу характеризується посиленням попиту на засоби

виробництва, а спадна – послабленням попиту на них [6, с. 3]. Грунтовні концепції інноваційної економічної теорії були розроблені зарубіжними вченими, зокрема Й. Шумпетер, В. Зомбар, В. Мічерліх стверджували, що підприємець-новатор – головний носій науково-технічного прогресу – використовував інновацію як засіб отримання більш високого прибутку.

Розвиток сучасної теорії інноваційної діяльності прийнято розподіляти на п'ять етапів: класична теорія інновацій; теорія довгих хвиль М. Кондратьєва; неокласичні («постшумпетерівські») теорії; теорія прискорення; соціально-психологічна теорія. Теорія довгих хвиль М. Кондратьєва доводить існування стадій економічного піднесення і занепаду (криз) з інтервалом в 40-60 років, що пов'язані з вагомими винаходами, зміною технологічної парадигми. Представники постшумпетерівської теорії інновації поділяли нововведення на такі, що забезпечують створення нових галузей промисловості, а також такі, що спрямовані на удосконалення виробничого апарату діючих виробництв [2, с. 51]. Цікавою з огляду пріоритетності людських відносин в управлінні інноваційною діяльністю є соціально-психологічна теорія. Переваги її полягають у визначенні ступеню першочерговості ролі особистості, поведінки, рівня освіти, аналізу соціально-психологічних та організаційно-соціологічних факторів.

Не можна не погодитися із думкою О. В. Механік, що «інновації – це особливий феномен у формі кінцевого результату науково-дослідних робіт, впроваджений у суспільну практику, який у результаті поєднання, інтеграції, злиття окремих його частин в єдиній системі господарювання, за рахунок системного ефекту та їх раціонального застосування сприяє виникненню нових властивостей, якими кожен окремих елемент не володіє, проте у своїй сукупності вони поєднують унікальні можливості синергетичного ефекту, що, як наслідок, забезпечує отримання надприбутків на мікро- та макрорівнях, а також досягнення відповідного рівня економічного та соціального зростання національної економіки будь-якої країни» [5, с. 8].

Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із Законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про науку і науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інших законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Вітчизняна методологія розкриття сутності інновацій в умовах відкритості економічної системи базується на міжнародній практиці, яка визначає інноваційну діяльність крізь призму технічного нововведення, створення нового або удосконалення існуючого продукту, сприйнятого ринковим попитом.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» у числі основних принципів державної інноваційної політики передбачено фінансову підтримку, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності [4].

Необхідність державного регулювання інноваційних процесів обумовлюється наростанням конкуренції у глобальному світовому просторі, а також станом національної економіки, що потребує: позитивних структурних зрушень в її галузевій структурі; активізації використання наявного науково-технічного потенціалу; зниження матеріаломісткості та енергомісткості виробництва; екологізації виробництва та раціонального використання природних ресурсів; подальшого нарощування людського капіталу.

Характерною особливістю нинішнього для України перехідного періоду є й те, що світова економічна система демонструє подальше наростання суперечностей між посиленням глобалізації, з одного боку, та актуалізацією регіонального аспекту – з іншого.

Як відомо, глобалізаційні процеси пов'язують із розширенням та поглибленням інтеграційних зв'язків, інтернаціоналізацією всіх сфер суспільного життя, а регіоналізація, навпаки, включає в себе пошук конкурентних переваг розвитку національних господарських комплексів. При цьому рівень економічного розвитку кожної країни безпосередньо визначається розвитком науки і техніки та ступенем їх використання, тобто рівнем інноваційної активності, який має вплив практично на всі аспекти національного розвитку, а також визначає місце країни у світовому господарстві.

Директивна економічна модель, котра довгий час домінувала на пострадянському просторі, залишила свій відбиток на сучасному стані інноваційного менеджменту.

Це проявляється в тому, що більшість менеджерів тяжіють до галузевого підходу в цій сфері, не використовують можливостей національної фундаментальної та прикладної науки, не враховують механізми, котрі притаманні високорозвинутим державам.

Головні цілі сучасної інноваційної політики країни та її регіонів полягають у формуванні нової моделі інноваційного розвитку, яка включає важелі та механізми прискорення науково-технічного прогресу, визначення його пріоритетних напрямів, підвищення інвестиційної активності господарюючих суб'єктів, галузей, регіонів та держави в цілому.

Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку має ґрунтуватися на інноваційній стратегії, яка може носити стосовно нововведень такий характер: використовувати наявний зарубіжний науково-технічний потенціал через закупівлю ліцензій на високоефективні технології для освоєння виробництва продукції нових поколінь; запозичувати і освоювати випуск наукомісткої продукції, яку раніше виробляли індустріально розвинуті країни на базі використання національного виробничого потенціалу та дешевої

робочої сили; нарощувати власний науково-технічний потенціал, використовувати результати фундаментальної та прикладної науки для створення нових продуктів та технологій, будувати нову модель інноваційного розвитку держави.

В Україні сформовано засади для інноваційного розвитку, в основу яких покладено діяльність, що характеризується сукупністю технологічних, виробничих і комерційних заходів, які призводять до появи на ринку новітніх виробничих процесів та устаткування [1, с. 383].

Характерно, що ці заходи повинні здійснюватись комплексно з урахуванням того, що продукувати нововведення можна лише за умов, коли на них існує попит в економіці, але при цьому і наукова сфера потребує адекватної уваги.

Цей взаємозв'язок найбільш повно проявляється в перехідний період, який характеризувався в Україні стагнацією, стабілізаційними явищами, економічним зростанням, а зараз на тлі глобальної фінансової кризи перебуває у рецесійному стані.

Для функціонування суспільства зі соціально орієнтованою економікою і фундаментальна наука є константною. Поняття конкурентоздатності господарської системи і потреби у подоланні інноваційної депресії є взаємозалежними. Коли національна економіка країни на основі здорової конкуренції та використання новітніх технологій на базі результатів фундаментальної науки досягне відповідної продуктивності, тоді вона може вважатися соціально орієнтованою, тобто такою, що відповідає суспільним потребам. Це означає, що економіка буде пропонувати новації, здатні задовольнити нові суспільні потреби, а за інших обставин суспільство проявлятиме зацікавленість у задоволенні власних потреб за рахунок іноземних товарів, а не вітчизняної економіки.

Інноваційний розвиток має охоплювати всі етапи суспільного відтворення, котрі адекватні життєвому циклу інноваційного продукту. Адже будь-яке відтворення, яке базується на усталеному рівні техніки і технологій, характеризується в економіці як статичне і, навпаки, лише інноваційний розвиток продукує емерджентність і креативність.

Досвід провідних країн Європейського Союзу, США, Японії свідчить, що для досягнення успіху в інноваційному розвитку необхідно зосередити ресурси на реалізації національних пріоритетів, що секторально охоплюють найважливіші вектори економічного розвитку, оскільки саме інноваційна модель розвитку економіки країни та регіонів є визначальним чинником прогресу суспільства і підвищення добробуту його громадян. Саме тому держава, з одного боку, зобов'язана мобілізувати наявні національні ресурси для підтримки інноваційної сфери, а з іншого – посилити державне регулювання процесів інноваційного розвитку.

Нинішня економічна ситуація в Україні, особливо на тлі фінансово-економічної кризи, потребує активізації інноваційної діяльності, що може бути досягнутим за рахунок:

- фінансової підтримки інновацій, заснованої на системі податкових преференцій;
- широкого запровадження прискореної амортизації основних засобів;
- гарантування в інвестиційних кредитах, які надаються суб'єктам малого і середнього бізнесу;
- страхування ризиків інноваційного підприємництва;
- створення інноваційних фондів.

Дієвим механізмом функціонування цієї моделі на мезорівні може бути комплексна інноваційно-інвестиційна програма розвитку регіону, яка дозволяє через моніторинг наявної ситуації в регіоні розглядати існуючі проблеми з технологічної, екологічної, економічної, соціальної, демографічної, культурно-освітньої та інших точок зору, а також збалансувати ресурсний і виробничий потенціал у напрямку комплексного розвитку територій. Запровадження такої програми, як управлінського механізму розвитку регіону, дасть змогу сконцентрувати ресурси із усіх джерел та спрямувати їх на реалізацію пріоритетних проектів із заданим рівнем ліквідності.

Слід зазначити, що впродовж усього періоду державності в Україні була спроба окреслити та вибудувати оптимальну модель управління процесами інноваційного розвитку. Це стосувалося створення центральних органів виконавчої влади на функціональних засадах, централізованого формування інноваційного фонду за рахунок цільових відрахувань усіма господарюючими суб'єктами, а також цілісної організаційної структури і системи управління коштами цього фонду.

Проте це виглядало не інакше, як спробою запровадити ручне управління процесами інноваційного розвитку в умовах ринкових трансформацій і тому бажаного ефекту не було досягнуто, хоча це був пошук способів зрушити справу з місця, і певні позитивні зміни це принесло. У контексті нинішнього вектора національної політики на євроатлантичну інтеграцію, стан української економіки характеризується майже повною відсутністю технологій 6-го укладу, частка 5-го не перевищує 10 %, а найбільш поширеними є 4-й і особливо 3-й технологічні уклади.

Питома вага готових виробів у товарному експорті становить 30-35 %, сировини та напівфабрикатів – 65-70 %, тоді як у світовому експорті відповідно 77,5 та 12,5 %.

Усе це дозволяє стверджувати, що успадкована технологічна незбалансованість та низький сучасний рівень технологічного розвитку більшості галузей економіки України спричиняє її низьку ефективність, зниження конкурентоспроможності на зовнішніх та нарощування дефіциту власної продукції на внутрішньому ринках, призводить до марнотратства природних та інтелектуальних ресурсів, зниження життєвого рівня населення.

Не менш важливе значення має також рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного

розвитку України», де визначено пріоритетні завдання органів виконавчої влади із забезпечення національної безпеки в науково-технічній сфері, зокрема:

- розвиток національної інноваційної системи як сукупності інституцій, що забезпечують проведення ефективної державної політики;
- забезпечення інтеграції освіти, науково-технологічної сфери та виробництва як передумови інноваційного розвитку економіки;
- усебічну підтримку фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на забезпечення технологічного розвитку України;
- розвиток виробництва високотехнологічної продукції та послуг на інноваційній основі;
- першочергову реалізацію інноваційних проектів, спрямованих на суттєве поліпшення енергозабезпечення та енергозбереження, зниження енергомісткості та ресурсовитратності виробництва.

Таким чином, в Україні практично визначили цілі, завдання, стратегічні напрямки системної роботи з активізації інноваційного розвитку та управління цими процесами на державному рівні. Але при цьому зовсім відсутній зв'язок між господарюючими суб'єктами, галузями, регіонами, тобто не вибудована цілісна структура управління інноваційно-інвестиційним розвитком на всіх рівнях.

Сподівання забезпечити цю роботу через місцеві державні адміністрації не принесе бажаного результату, оскільки останні не мають у своїй структурі ані відповідних підрозділів, ані кадрів необхідної кваліфікації.

На наш погляд, головним інструментом активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні повинна стати комплексна програма. Для координації робіт із формування таких програм, аналізу ходу їх виконання, інформування місцевих органів влади про стан інноваційного розвитку та надання конкретної допомоги господарюючим суб'єктам у цій роботі на місцевому рівні потрібно мати робочі органи. Ними могли б бути обласні, районні (міжрайонні), міські та асоціативного типу агентства регіонального розвитку, засновані міськими, районними та обласною радою самостійно, як суто комунальні підприємства, або ж за участі бізнес-структур інноваційного типу (консалтингові, інжинірингові компанії, інноваційні центри, бізнес-інкубатори).

Ми більше схилиємось до змішаної схеми співзасновництва, оскільки тут з'являється можли-

вість укомплектувати агентство висококваліфікованими спеціалістами і закладається механізм мотивації їх роботи та фінансової самостійності і відповідальності юридичної особи.

Із огляду на те, що саме місцеві ради виступають співзасновниками агентств, логічним є перш за все правова сторона справи, а також майбутня передача їм повноважень господарів території в контексті конституційної реформи в Україні.

Новостворені структури під методичним керівництвом управлінь економіки обласних державних адміністрацій та з залученням потенціалу регіональних вузів могли б у короткий термін провести моніторинг інноваційно-інвестиційної активності всіх існуючих господарюючих суб'єктів, надати їм конкретну допомогу в обґрунтуванні перспективних нововведень, розробці бізнес-пропозицій та бізнес-планів, разом з іншими учасниками та за участі академічних інститутів НАН України, прикладної науки розробити та взаємопов'язати всі складові обласної комплексної програми інноваційно-інвестиційного розвитку.

У ході виконання програм агентства регіонального розвитку могли б концентровано здійснювати їх інформаційний супровід на бізнес-форумах національного та міждержавного рівнів, працювати з інвесторами, особливо по проектах, які носять тиражований характер або ж зачіпають інтереси формування кластерів.

Висновки. Таким чином, враховуючи реалії сучасності, інноваційний розвиток регіону являє собою складний механізм, який постійно розвивається і саме тому потребує системного управлінського підходу. На становлення інноваційного розвитку регіону великий вплив, з одного боку, справляють чинники, а також інфраструктурне забезпечення, а з іншого – інвестиційний, трудовий і природно-ресурсний потенціал регіону, що виступають певною регіональною сукупністю, котра при позитивних внутрішніх і зовнішніх обставинах може бути спрямована на реалізацію нововведень. Інноваційна модель розвитку України має враховувати євроінтегральний курс економічного розвитку, а також підтримувати стратегічне партнерство з країнами СНД, особливо з Росією. Ефективність управлінських рішень на рівні господарюючих суб'єктів регіонів чи держави загалом полягає в пошуку економічної вигоди як у короткотерміновій, так і у віддаленій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика / Л. М. Борщ, С. В. Герасимова. – К. : Знання, 2007. – 685 с.
2. Данилишин Б. М. Інвестиційна політика в Україні : [монографія] / Б. М. Данилишин, М. Х. Корецький, О. І. Дацій. – Донецьк : «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 292 с.
3. Єгоров А. І. Формування і реалізація інвестиційного потенціалу в перехідній економіці на основі фіскального регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 08.04.01 / А. І. Єгоров. – Х., 2002. – 18 с.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2002. – № 36. – (Бібліотека офіційних видань).
5. Механік О. В. Інновації, історія їх виникнення, суть та значення для підвищення конкурентоспроможності країни / О. В. Механік // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – 2006. – № 2 (57). – С. 3–10.

6. Ткачук В. Р. Організаційний механізм формування та нарощування інвестиційного потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 / В. Р. Ткачук. – Полтава, 2008. – 19 с.

Рецензенти: **Корецький М. Х.** – д.держ.упр.;
Козлова Л. В. – к.держ.упр.

© Онищенко О. Р., 2012

Дата надходження статті до редколегії 15.09.2012 р.

ОНИЩЕНКО Олександр Романович – здобувач, Академія муніципального управління.

Коло наукових інтересів: державне регулювання ресурсно-інноваційної діяльності в Україні та за кордоном.